

WPROWADZENIE

Nasilające się procesy globalizacji wpływają na przekształcenia poszczególnych sektorów gospodarczych, w tym przemysłu. W fazie społeczeństwa informacyjnego rośnie rola przemysłu jako producenta coraz bardziej nowoczesnych produktów, co odbywa się przy postępującym procesie automatyzacji i robotyzacji technologii. W konsekwencji zmniejsza się znaczenie przemysłu w strukturze gospodarczej krajów i regionów jako rynku pracy, a wzrasta stopień powiązań wynikających z nasilenia koncentracji działalności przemysłowej w formie coraz potężniejszych korporacji oraz opanowania coraz rozleglejszych rynków. Dokonujące się przemiany w strukturach przemysłowych wymagają systematycznych prac podejmujących nową problematykę badawczą oraz doskonalenia metod analitycznych, które pozwolą na wyjaśnianie zachodzących przemian działalności poszczególnych przedsiębiorstw, a także przestrzennych form ich koncentracji. W nowych warunkach rynkowych zachodzi również konieczność przewidywania kierunków dokonujących się zmian, które służyć będą strategii rozwoju zarówno firm, jak i układów przestrzennych. Rozwój działalności produkcyjnej wpływa z kolei na zmiany nasilenia powiązań i jakości instytucji usługowych, zwłaszcza instytucji otoczenia biznesu.

Do tej problematyki częściowo nawiązują artykuły prezentowane w niniejszym tomie, będące efektem prac badawczych. Na wstępie zostały przedstawione nowe założenia badawcze oraz propozycja wzorca analizy przemian struktury przestrzennej przemysłu, które nawiązują do reguł gospodarki rynkowej. Podkreślono, iż poszczególne układy regionalne mają często odmienne warunki dla kształtowania procesów industrialnych odnoszących się do nowoczesnych i tradycyjnych działów przemysłowych bądź też pracujących na potrzeby otoczenia międzynarodowego, krajowego czy lokalnego (Z. Ziolo).

Na zmienność uwarunkowań rozwoju przemysłu wskazuje także praca poświęcona koncepcji złożoności. Przejawia się ona w zmianach kierunków rozwoju ekonomii i geografii ekonomicznej jako dyscyplin naukowych oraz w dążeniu do coraz precyzyjniejszego poznania funkcjonowania przedsiębiorstw, przemysłowych układów regionalnych, a także samoregulujących się układów produkcyjnych (A. Mrozińska).

Do współczesnych procesów rozwoju cywilizacyjnego nawiązują także zmiany przemysłu krajowego, czego wyrazem jest prezentacja współczesnych procesów przemian przestrzennych przemysłu Polski, zmian jego potencjału w układzie regionalnym, a także przebudowy historycznie ukształtowanych okręgów przemysłowych (B. Domański).

W procesie rozwoju korporacji ważną rolę odgrywają współpracujące z nimi małe i średnie firmy, które za pomocą zamówień wykonują dla nich określone elementy produkcyjne lub świadczą różnego typu usługi (A. Żur). Centra zarządzające z reguły zlokalizowane są na obszarach krajów ekonomicznie rozwiniętych, natomiast podwykonawcami są głównie firmy znajdujące się w innych krajach, zwykle odznaczających się niższymi kosztami

produkcji, energii i pracy, co pozwala na podniesienie efektywności ekonomicznej wyrobów finalnych. Istotnym czynnikiem rozwoju innowacyjnej działalności gospodarczej w strukturach krajowych i regionalnych są także nasilające się powiązania techniczno-produkcyjne i organizowanie przestrzennych układów, czego przejawem są różne sposoby współdziałania, np. w formie klastrów, a także w ramach innych form współpracy w poszczególnych ośrodkach i okręgach przemysłowych (W. Gierańczyk, A. Sadoch). Ważną rolę w pobudzaniu rozwoju gospodarczego odgrywa otoczenie biznesu reprezentowane przez instytucje finansowe, instrumenty pośredniego i bezpośredniego oddziaływania, które stwarzają korzystne warunki dla rozwoju działalności gospodarczej i podnoszą jej innowacyjność. Duże znaczenie mają także uwarunkowania społeczne, przejawiające się w rosnącym prestiżu osób związanych z działalnością gospodarczą i rozwijaniem przedsiębiorczości (P. Nowak). Ważnym czynnikiem rozwijania metod badawczych przemysłu jest wykształcenie nowych form działalności przemysłowej, co zostało zarysowane na przykładzie przemysłu off-shore, który niewątpliwie będzie coraz intensywniej rozwijać się w następnych latach (P. Czaplinski). Dynamicznie rozprzestrzeniające się tradycyjne ośrodki przemysłowe, zwłaszcza bazujące na przemyśle wydobywczym i hutniczym, w nowych warunkach gospodarowania muszą dokonywać poważnej restrukturyzacji, co wpływa na przebudowę związanych z nimi okręgów przemysłowych ukształtowanych w historycznym procesie rozwoju (M. Tkocz). Próbę przeglądu problemów badawczych w geografii społeczno-ekonomicznej w Polsce i krajach anglosaskich przedstawia ostatni artykuł, w którym zwrócono uwagę na zmiany w problematyce badawczej funkcjonowania rynku pracy (D. Piróg). Tom kończy notatka, w której – w związku z jubileuszami trzydziesto- i piętnastolecia – zarysowano główne problemy badawcze poruszane w trakcie organizowanych od 1985 roku krakowskich konferencji poświęconych przemianom strukturalnym przemysłu i usług, a których wyniki od 2000 roku publikowane są głównie w Pracach Komisji Geografii Przemysłu Polskiego Towarzystwa Geograficznego (T. Rachwał).

Zbigniew Ziolo, Tomasz Rachwał